

Rivka Galchen

TOTHOM SAP
QUE LA TEVA MARE
ÉS UNA BRUIXA

Traducció de l'anglès d'Elena Ordeig Vila

AMS
TER
DAM

Títol original: *Everyone knows your mother is a witch*

Primera edició: febrer del 2024

© Del text: Rivka Galchen, 2021

© De la traducció: Elena Ordeig Vila

© D'aquesta edició:
Editorial Amsterdam
Perú, 186
08020 Barcelona
www.amsterdamllibres.cat

Direcció editorial: Joan Carles Girbés
Edició: Marc Extraña
Edició de taula i producció: Mònica N. Irún
Correcció: Núria Saurina Eudaldo, Elisabet Kamal i
Roger Sarrià
Maquetació: Fotocomposició gama, sl
Disseny de la col·lecció i coberta: Josep Dols
Impressió: Romanyà Valls
ISBN: 978-84-19960-09-2
Dipòsit legal: B 1420-2024

Tots els drets reservats als titulars del *copyright*

Per a la meva família

AQUÍ COMENÇO EL MEU RELAT amb l'ajuda del meu veí, en Simon Satler, ja que jo no sé ni llegir ni escriure. Insisteixo que no soc bruixa, que no he estat mai bruixa, que no soc parenta de cap bruixa. Però des de molt joveneta he tingut enemics.

Quan era petita, la nostra vaca Euga, que vivia a la fonda del meu pare, sempre estava amargada i empipada amb mi. I jo no sabia per què. Si fos aquí avui, no dubtaria a posar-li una cinta de seda blava al coll. Va morir de febre de la llet, cosa que jo no havia provocat, tot i que de petita em pensava que havia estat cosa meva, perquè l'Euga m'havia clavat una cossa i jo li havia dit panxarruda. Era enemiga meva? Cal temps i experiència per guanyar-se la confiança d'una vaca.

Ara ja passo dels setanta anys. No dedicaré més temps als enemics, o amors, de la meva joventut i maduresa. Només diré que mai abans no havia tingut cap mena de topada amb la llei. Ni per barallar-me, ni per maleir, ni per llibertinatge, ni per un simple furt. Així i tot, en aquest judici se m'atribueix el poder d'enverinar, de mutilar, de travessar portes tancades, de provocar la mort d'ovelles, cabres, vaques, infants i vinyes, i fins i tot de curar... a voluntat.

Ni tan sols puc guanyar al backgammon, com bé saps.

Si la meva defensa no se'n surt, buscaran una confessió mitjançant tortura, primer amb l'aixafapolzes, després amb botes de tortura, després amb el poltre... o alguna cosa per l'estil. Dependrà de qui contracti el consell per a la feina. Si s'apiaden de mi, em decapitaran i després em cremaran. Si no s'apiaden de mi, em cremaran sense decapitar-me abans. Això els va passar a set dones l'any passat a Regensburg. Els meus fills, amb una mica d'ajuda, estan coordinant la meva defensa.

Hi ha dues coses que cal que una dona faci sola: construir la seva pròpia creença i la seva pròpia mort. Això diu Martí Luter. O això dius tu que diu, o més aviat que deia, Martí Luter. Jo vaig néixer l'any en què Luter va morir. Només vaig rebre l'eucaristia catòlica una sola vegada, per error. La meva filla Greta està casada amb un pastor que diu que no passa res. El meu fill Hans hi està d'acord. Tinc Luter en molta estima. A ell també el van difamar. Una vegada més, et dono les gràcies, Simon, per assegurar-te amb mi, per escriure per a mi, per ser el meu tutor legal.

Aquest és el meu testimoni més sincer.

UN DIMARTS A MIG MATÍ DE MAIG del 1615, ara fa quatre anys llargs, van picar a la porta de casa amb suavitat. Un noi pigat, amb la mirada baixa, em va dir que el seguís per anar a veure el governador ducal, en Lukas Einhorn. El jovenet tenia els ulls clars i portava uns pantalons nets i curts. A fora hi feia calor. Li vaig oferir una mica de vi fresc i lleuger, però es va enrojolar i el va refusar. Per què se'm demanava?, li vaig preguntar. Em va dir que era una citació oficial. Però que no sabia per a què era.

Segur que recordes, Simon, que aquell any la primavera va ser pèssima. Les remolatxes sortien arrugades, de raves n'hi va haver pocs. El ruibarbre, que sol ser una alegria, semblava palla, i els espàrrecs també. L'hivern havia estat ferotge. Una tarda de neu havia aparegut una cabra a la porta de casa, una captaire, com Crist, vaig pensar, i vaig deixar entrar la cabra, que estava tan glaçada que quan es va clavar un cop de cap contra la pota de la taula els pèls de la barbeta li van caure com trossos compactes de sucre. També vaig conèixer un pastor dels afores de Rutesheim a qui li havia caigut el nas en mocar-se. Aquells mesos havien estat funestos. El preu del sac de farina pràcticament s'havia duplicat. Mig poble havia hagut de demanar als dipòsits de gra.

Però aquell dimarts feia sol. Em vaig posar les botes, vaig fer un petó a la meva estimada vaca Camamilla i vaig deixar la bugada a mig fer.

I a mi, tota bufada, em semblava que sabia per què reclamaven la meva presència. Riuràs quan t'expliqui això. Em pensava que en Lukas Einhorn volia que l'ajudés. Que l'ajudés, jo! Pel tema de les temporades fosques i difícils, saps? Era un nou governador ducal i no tenia ni idea de com arreglar-se-les. Sospitava que l'Einhorn volia que demanés al meu fill Hans que li preparés un horòscop, o fins i tot que li preparés tot un calendari astrològic. Em va començar a pujar la mosca al nas, perquè donava per fet que l'Einhorn pretendria que la feina es fes sense remuneració. Molts dels suposats nobles demanaven a en Hans calendaris astrològics, prediccions meteorològiques i horòscops personals. Fins i tot l'emperador Rodolf li havia preguntat: què en diuen, les estrelles, de la guerra amb Hongria? I ni tan sols l'emperador li havia arribat a pagar. El nou emperador no és pas millor. Amb certes persones sempre passa el mateix. Li podrien demanar fins i tot que els arreglés les mitges. Aleshores en Hans ja vivia a Linz. S'acabava de tornar a casar i ensenyava en una petita escola. Li havien negat una plaça a la universitat on havia estudiat, a Tübingen, per una ximpleria sobre de què estan fetes les hòsties, i tot i que en Hans és conegut en totes les millors corts, només cobra en forma d'estatus insubstancial. Aquell mes de maig es trobava enredat en tota mena de conflictes amb impremtes, i a més intentava trobar un pretendent per a la seva fillastra. Es deia que jo li omplia el cap. Però l'home només tenia el cap ple del mateix que Déu ens l'omple a tothom.

Aquí, a Leonberg, amb prou feines se'm reconeix el lloc que en Hans ocupa al món, i això és bo: qui vol des-

pertar els dimonis de l'enveja? Però suposo que estava esperant l'oportunitat de refusar un compliment, de dir que els assoliments d'en Hans eren seus i no pas meus, encara que en Hans diu, i jo no l'hi desmenteixo, que la imaginació de la mare durant l'embaràs es reflecteix en la criatura. I en Hans s'assembla a mi, no al seu pare, que en pau descansi i tota la pesca. Mentre seguia el noi, vaig pensar: d'acord, demanaré a en Hans l'horòscop, o el que vulgui aquest governador ducal, li anirà bé al meu fill Christoph, que tot just aquell mateix any havia adquirit la ciutadania, que volia ascendir al món, com en Hans, i per què no? Vam passar per davant d'un dels jardinetes municipals que s'havien deixat poblar per blauet i camamilla blava. Un conill blanc em va passar per davant. A l'entrada de la casa del governador ducal, un jove paleta estava acabant un gravat de pedra de l'escut de l'Einhorn. L'escut mostrava un unicorn encabritat sobre les potes de darrere, com un cavall de guerra. Una ostentació.

Al fred saló de davant de la residència del governador ducal, el noi em va assenyalar un seient al costat d'un faisà dissecat de manera barroera i se'n va anar. El faisà tenia els ulls de vidre verd. Les plomes semblaven olioses; el faisà semblava malvat. Convertit en malvat, diria jo, més que no pas malvat de naixement. Tenia set. Em vaig esperar allà, al costat d'aquell faisà immòbil.

Bé, Kath-chen, em vaig dir, ja no ets cap nena, has de ser la teva pròpia font de llum. Pots dir que sí a demanar l'horòscop, o pots dir que no, però si dius que no, ho has de dir amb educació.

No recordo quant de temps em vaig esperar. Aleshores una dona va entrar al saló. Una dona que coneixia. Era l'Ursula Reinbold. També l'havien convocat, a ella? Por-

tava un monyo mig desfet. Se li veien els rínxols suats. Tenia la cara enrojolada. Reia, plorava... totes dues coses. L'Ursula no té fills i sembla una dona llop agraciada, està casada amb un vidrier de tercera. És el seu segon matrimoni. A dos dels germans de l'Ursula, per desgràcia per a mi, les coses els van molt bé. Un fa de cirurgia barber per al duc de Württemberg; l'altre, d'administrador forestal aquí a Leonberg. Al barber, li dic el Barber. A l'administrador forestal, l'Urban Kräutlin, li dic el Moniato. Li queda bé, oi? Si parles amb la gent del poble natal de l'Ursula Reinbold, com ha fet el meu fill Hans, tothom sap que, de jove, l'Ursula prenia unes herbes molt potents que li donava l'apotecari, l'apotecari amb el qual va tenir una aventura abans de casar-se per primera vegada. També és coneguda l'aventura posterior de l'Ursula amb en Jonas Zieher, el courer pigat, una aventura que va precedir el seu segon matrimoni. En Zieher va comparèixer fa poc davant del tribunal per haver dit «padrí del diable» a un home honorable i se li va imposar una multa de cinc pfennigs. Però m'estic avançant. El que vull dir és que el Moniato, el germà de l'Ursula, era allà amb ella. Portava una capa verda de caça, i tenia mala postura, i tenia les galtes vermelles. Darrere seu hi havia el governador ducal Einhorn, bigotut, escabellat i amb una spaniel clapejada a coll. Feien fortor de beguda. Aquella colla semblava un grapat de trobadors avorrits que, arribat el matí, fugen amb tota la mantega.

Sé que pensaràs que no és prudent, Simon, però m'agradaria dir una cosa sobre el governador ducal Einhorn, a qui prefereixo anomenar el Fals Unicorn. Ell no és de per aquí. El va portar la meravellosa duquessa Sibilla, que en pau descansi. El Fals Unicorn havia d'acatar el

critèri de la Sibilla en tots els afers. Però aleshores la duquessa va morir de sobte. El duc estava distret, comptant soldats, signant tractats, encarregant punys de camisa d'encaix. No parava esment als assumptes de Leonberg, i així va ser com el Fals Unicorn va usurpar poders que haurien d'haver tornat al duc. Va començar a agafar fums, l'Einhorn, vull dir. Portava els cabells més llargs. Es va fer una gorgera nova. Anava dient a qui volgués escoltar-se'l que a Leonberg s'hi avorria molt, i que les dones de Stuttgart eren més atractives. També m'agradaria dir que el Fals Unicorn sembla una llúdria de riu malal·tissa amb gipó.

Aquest manuscrit és per quan el meu judici s'hagi acabat, independentment del resultat.

En temps de la duquessa Sibilla, la gent recorria llargues distàncies per veure el seu hort medicinal. L'obrien força sovint, per passejar-hi o per a diverses festivitats. Hi havia clavells i taronges amargues i una pota de cavall radiant per a la tos. Hi havia rizomes aromàtics per a la dentició, herbes rares per a l'escorbut. Hi havia una planta de sèsam que la Sibilla conreava prop dels el·lèbors. Les dues plantes, si se'n feia una infusió conjunta, podien ajudar amb certes formes de bogeria, o això intuïa la Sibilla. Al seu hort es cuidava fins i tot l'herba talpera. Podria continuar. Molts matins, amb el permís de la Sibilla, me n'enduïa esqueixos a casa. Era una dona de gran cabal. M'agradaria afegir que mostrava un gran interès per la meua recerca sobre herbes per al foc de Sant Antoni. Es prenia seriosament fins i tot una pagesa com jo. I no per en Hans, sinó perquè era una dona de ciència. Ara l'hort de la Sibilla no és més que un cemen-tiri de cabres. L'Einhorn el té abandonat.

Simon, entenc el teu raonament: no vull fer enemics on no n'hi ha. Però estic exposant fets bàsics i indiscuti-

bles sobre un home que, gairebé amb indolència, com si es tractés d'un passatemp, es va convertir en el meu perseguidor.

El Fals Unicorn estava encorbat en una cadira darrere de l'escriptori. Gratava el morro de la spaniel, l'amanyagava i somreia.

—És curiós quantes coses Déu ens deixa per fer. Bé, cometem els errors que cometem, al final els corregirà, de manera que potser no és gaire important, el que fem. De totes maneres, bé ha de semblar que ens hi esforcem, oi? —Aquest sermó anava dirigit al gos. Després va alçar la mirada.— Bé, doncs... Per on anava? Ah, sí. Frau Kepler. És vostè, oi?

Vaig dir que sí.

—M'he assabentat que ha fet servir els seus considerables poders foscos per fer que la dona d'aquest magnífic vidrier —en dir això va mirar l'Ursula, que va assentir, encoratjadora— gemegui, plori, s'encongeixi, es recargoli, quedi estèril i escataini.

—Res d'escatainejos, senyor —va dir l'Ursula—. Però les altres coses, sí.

—Molt bé, doncs, oblidi's de l'escataineig, Frau Kepler. Però la resta...

—Va ser un verí que em va donar, el que ho va provocar —va dir l'Ursula—. Era un vi amarg, un beuratge de bruixa.

—No l'interrompis, germana —li va dir el Moniato entre dents—. Disculpi'ns, senyor.

L'Einhorn feia petons al cap de la spaniel. La spaniel li va llepar la cara. Ell va deixar la spaniel a terra.

—Em sap greu, tinc moltes coses entre mans —li va dir l'Einhorn, amb un altre somriure—. Quan em van

destinar aquest lloc deixat de la mà de Déu, no m'hauria pensat mai que hi hauria tantes... feines. Que si ara aquest vol almoïna, que si ara aquell vol drets de recollida, que si ara els fusters no volen l'estigma que suposa construir la forca. Per on anàvem? Ah, per aquí: amb l'autoritat que em dona el meu càrrec, li demano i li insisteixo i li exigeixo que elimini la maledicció o la ferida o la injúria o que faci un antiverí fent servir un poder diabòlic o el que calgui. Li'n dono permís. Hi insisteixo. Per ajudar aquesta pobra dona, bondadosa i humil, que és avui aquí davant nostre.

Vaig mirar al meu voltant. De debò que em parlava a mi? El faisà dissecat d'ulls de vidre va guardar silenci. Em vaig girar cap a l'Ursula, que es mirava la falda.

—Això és una ximpleria —vaig dir—. Van tots borratxos.

El Moniato, aixecant-se del seient, va dir:

—Deixarem de dir a la gent que és una bruixa. Però elimini el malefici. Si us plau. No demanarem cap compensació exagerada. Només el que sigui just. No obtindrà un tracte més bo que aquest. —Era com si estigués regatejant el preu d'uns botons.— El que es fa amb bruixeria només pot desfer-se amb bruixeria, ho he investigat —va dir—. Ja no pot ni orinar sense crits de dolor. Plora davant de convidats importants. El seu marit diu que ja no funciona per a ell. Què li ha fet la meva germana? Si detesta el vidrier, per què no l'ataca a ell? No té pietat? Vostè ha tingut els seus propis fills. Ella és filla de la meva pròpia mare...

De sobte estava de genolls, estirant-me les faldilles, suplicant-me que llancés un encanteri per desfer l'altre, dient-me que ella patia moltíssim. Hauria d'haver tingut més por, ara ho sé. Però l'únic que veia que patís en l'Ursula era la brusa, plena de taques de greix, i els cabells, que necessitaven un parell de passadors. Malauradament, l'hi vaig dir.

Mira, hi va haver una època en què ens hi fèiem un tip de riure, amb l'Ursula, al mercat. Imitava molt bé el tar-tamudeig del formatger, i també els sermonejos del vell pastor. Ara que hi penso, sempre reia amb malícia. Quan la duquessa Sibilla es va fer construir el palau d'estiu a Leonberg, va contractar molts constructors i artesans del poble. Va contractar el meu fill Christoph perquè li fes una banyera de peltre magnífica, per la qual li va pagar cent vuitanta tàlers. L'Ursula va pressionar en Christoph perquè li presentés el seu marit, el vidrier, però la duquessa Sibilla no va contractar el vidrier de tercera.

—L'ha d'ajudar —va dir el Moniato—. Sa Senyoria, el governador ducal, li ha ordenat que l'ajudi.

L'Ursula plorava, o almenys feia veure que plorava, i a mi se'm va encongir el cor, com si plorés una criatura. Vaig allargar el braç cap a ella. Vaig tenir l'impuls d'arreglar-li els cabells.

—Aviat et trobaràs millor —li vaig dir, com una estúpida.

En aquell moment, el Moniato es va aixecar amb pas vacil·lant i va desembeinar l'espasa. Era una espasa pomposa, amb una empunyadura feta per semblar de corda, la mena de cosa que podria encarregar un noble i després rebutjar a l'últim moment i deixar el fabricant d'espases a l'estacada.

—Tregui-li la maledicció, bruixa esdentegada.

Conservo la majoria de dents; només he perdut les més supèrflues. Però no ho vaig dir. La por finalment s'havia obert camí cap a mi, que era on havia de ser. Era com si Déu s'hagués oblidat d'on era jo. Em va venir a la ment la imatge del polze amputat d'una dona de prop d'Augsburg. El dit gros se li havia després sota l'aixafapolzes i el poltre de tortura. L'havien torturat perquè confessés. No havia confessat res i l'havien fet tornar a la cel·la. L'endemà, l'havien absolt dels càrrecs de bruixeria. Quan els agents l'havien

anat a alliberar, l'havien trobat morta. Ningú no havia fet cap aportació per al seu enterrament.

Al contrari del que podrien pensar els meus fills, i tot i que tenia molta por, em vaig limitar a dir el que calia. Vaig dir que estava molt malament sorprendre una anciana amb acusacions tan fantasioses i abominables. I que tampoc no era legal. Les acusacions s'han de fer davant d'un tribunal, no a punta d'espasa un dia a mitja tarda, quan se suposa que una dona gran ha de ser a casa. Ni tan sols m'acompanyava un tutor masculí. Això ho vaig repetir: que no tenia tutor.

En tants anys de vida, una aprèn una cosa, o set.

El Moniato va brandar l'espasa.

Jo vaig dir que no havia fet res per fer mal a l'Ursula, i que no podia fer res per curar-la.

—Això no és cert —va dir el Moniato.

—El seu germà és un cirurgià que treballa per al duc —li vaig dir—. Si ell no pot ajudar-la, per què hauria de poder jo?

—El que ha fet el diable només ho pot desfer el diable...

—M'està demanant que invoqui el diable...

—Jo...

—Doncs haurà d'invochar el diable vostè mateix...

El Moniato va ensopegar i va trepitjar la cua de la spaniel, que va udolar.

—Això se'ns està escapant de les mans —va cridar el Fals Unicorn.

Va agafar la gossa a coll. Que absurd, aquell perill! Al mateix moment, el Moniato em va empènyer la punta de l'espasa contra el pit, cosa que va fer que dringués un penjoll de peltre que m'havia fet el meu fill Christoph. Se'm va esquinçar la tela del vestit. Vaig deixar anar un crit.

—Aquesta picabaralla s'està tornant avorrida i perillosa —va dir el Fals Unicorn, fent un pas endavant—. Abaixi l'espasa, si us plau —li va dir al Moniato.

Després es va girar cap a mi i em va preguntar si no podia donar-los el que demanaven, simplement desfer la maledicció, que si realment n'hi havia per tant.

Li vaig dir que era una pobra viuda que havien fet cridar de manera imprudent en contra de l'imperi de la llei.

—Quina llei? —va dir l'Einhorn, com si es despertés. Un paper d'una taula que tenia al costat de sobte li va cridar l'atenció. Alguna cosa li havia fet recuperar la sobrietat. Va deixar la gossa i se'm va acostar.— Quin matí més desastrós i absurd. —Em va inspeccionar—. El seu vestit es pot arreglar fàcilment. —Es va ficar la mà a l'armilla i en va treure tres pfennigs.— Això és perquè l'hi arreglin. O pot arreglar-se'l vostè mateixa. El que s'estimi més. —Em va obrir la porta i em va dir que me'n podia anar, que amb molt de gust me'n podia anar. Va dir que tots ens n'havíem d'anar. I després, dirigint-se a mi—: És veritat que no té tutor. Aquesta trobada és..., bé, és nul·la. No ha tingut lloc. Davant dels ulls de la llei, i per tant dels del Senyor, aquesta tarda és invisible.

Una vegada, quan anava a buscar bolets, em vaig trobar amb un gran ant al qual li faltava bona part de la cornamenta esquerra. Tenia un dels ulls inflats i amb pus. L'ant caminava amb pas inestable. Feia olor de llevat. Els seus grunyits eren sobrenaturals. A mesura que l'ant es movia, el bosc que l'envoltava semblava transformar-se: les fulles es van convertir en ulls. M'estaven posant a prova o m'estaven convidant o estava a punt de morir. Aleshores l'ant malalt va deixar anar un altre grunyit, més fort: com si es desfés de si mateix. Un all bord em va fer pessigolles al turmell. L'ant es va allunyar. Jo me'n vaig tornar a casa.